

Ivašina, Natal'ja

Slovanská lidová astronýma: princípy nominace

Opera Slavica. 2008, vol. 18, iss. 2, pp. 28-37

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116983>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SLOVANSKÁ LIDOVÁ ASTRONYMA: PRINCIPY NOMINACE

Natalia Ivašina (Minsk)

The article analyses the main types of motivation for star naming. The names can be motivated by the properties of the objects. Such designations serve as a certain kind of tools to locate the object in the sky. The shape, number and position in the sky are primarily distinguished. The names of the stars and constellations retain the elements of ancient cosmological perceptions. Mythological motivation of star names seems to be the most ancient one. Nowadays, the loss of motivation, various contaminations, transfer of the designation from one object to another show the folk stellar naming system demolition.

V příspěvku se analyzují základní typy zdrojů motivace pro astronomy. Názvy mohou být motivovány vlastnostmi samých objektů. Taková pojmenování slouží jako nástroje pomáhající najít objekt na obloze. Především se vyčleňuje forma, počet a poloha na obloze. Názvy hvězd a souhvězdí zachovávají prvky starých kosmogonických představ. Mytologická motivace astronomů se zdá nejstarší. Dnes ztrácí motivovanost, různé kontaminace, přenosy názvů z jednoho objektu na druhý svědčí o rozpadu lidového astronomického systému.

Od nejstarších dob hvězdy a souhvězdí sloužily jako přírodní orientační body v prostoru a čase. S jejich východem byly spojeny různé zemědělské práce, podle nich se předpovídalo počasí a budoucí úroda. Názvy souhvězdí odrážejí nejstarší představy o světě a sám charakter chápání vesmíru starověkým člověkem.

V slovanských názvech hvězd a souhvězdí můžeme najít obrazy, které jsou univerzální pro většinu světových jazyků (např. pojem 'dráha' pro Mléčnou dráhu, opozice 'ranní – večerní hvězda' pro označení Venuše), obecně evropské typy ('vůz' - Velký vůz, 'kuřata' - Plejády), specifické sémantické typy odrážející zvláštní rysy národního života (p. *ubieraczki*, *grabacze*, *zbieraczki* – Orionův meč, ukr. *čeniza* 'část pluhu' – Orion, p. *droga do Częstochowy* – Mléčná dráha), výpůjčky (*furman* z němčiny – Velký vůz). Určit přejaté slovo je poměrně obtížné, protože prakticky všude převládají nikoliv přímé výpůjčky, nýbrž kalky. Pro astronomy je charakteristická snaha zachytit obraz právě prostředky mateřského jazyka (srov. sémantický typ 'řešeto' přejatý z baltských jazyků). Proces pojmenovávání zahrnuje jednak identifikaci objektu, jednak zpětnou

lokalizaci objektu na hvězdné obloze na základě vnitřní formy motivovaného pojmenování.

Slovanská lidová astronoma mají omezený okruh objektů pro nominaci. To jsou především Plejády, Velký vůz, Orion, Mléčná dráha, Polárka a Venuše. Omezenost astronomického systému je však do značné míry kompenzována různorodostí variant pojmenování jednoho objektu.

Zdroje variant jsou:

1. různá motivovanost pojmenování: Plejády - 'kuřata', 'baby', 'sító', 'vlasy', 'kupka, hromádka', 'sedm hvězd', 'ovečky'; Velký vůz - 'medvěd a medvědice', 'vůz', 'naběrač', 'los', 'sedm hvězd'; Orion - 'kosa', 'sekáči', 'pluh', 'váhy', 'hrábě', 'tři hvězdy';
2. variantní prostředky, různý stupeň konkretizace jednoho a téhož obrazu: č. *kuřátka, kvočna, kvočna s kuřaty* – Plejády; p. *wielki wóz, duży wóz, niebieski wóz, wóz z dyszlem, wóz północny, wóz Salomona* – Velký vůz; *gwiazda zwierzęca, wilcza gwiazda, gwiazda wołu, gwiazda zająca* – Venuše;
3. různé lexikální vyjádření stejného obrazu: p. *kwoka, kura; gromadka, kupka*; br. *воз, карэта, калясніца, павозачка, брычка; сітка, рэшата*;
4. formální rozdíly - fonetické, morfologické, slovtvorné: p. *baby, babki, sito, sitko, sitco, wieczornica, wieczorniczka, wieczórka*, blh. *ралото, оралото, оралица, оралица*.

Pro slovanský lidový astronomický systém jsou charakteristické dvě tendence. Na jedné straně je jedno jméno spojeno s různými objekty. Jde o přenos jména z jednoho objektu na druhý (např. v ruských dialektech *стожары, лось, восожары* – Plejády a Velký vůz). Na druhé straně existují různé varianty pojmenování jednoho objektu (r. *медведица, воз, возница, лось* - Velký vůz, sln. *kosci, grablje, tri palce, Jakobova palica, rimska palica* - Orion). To jsou dvě strany procesu ztráty přesných představ o hvězdné obloze. Ztráta motivovanosti, spojení mezi jménem a objektem nominace svědčí o rozpadu lidového astronomického systému.

Na celém slovanském území lze vyčlenit tři základní typy zdrojů motivace pro astronoma.

1. Názvy mohou být motivovány vlastnostmi samých objektů. Taková jména slouží jako svérázné nástroje pomáhající najít objekt na obloze. Především se vyčleňuje forma, počet a poloha na obloze. Např. ve většině evropských jazycích existují pojmenování Velkého vozu ukazující na podobnost tohoto souhvězdí vozu. Pro sémantický typ 'vůz' je charakteristická aktivní variantnost, srov. r. *кола, колесница, воз, арба, телега, повозка, колымага*, br. *калясніца, павозачка, воз, брычка, карэта*, p. *wóz, kalasa, kareta, wasąg* atd. s různými náboženskými, zeměpisnými a historickými atributy, např. br. *Іллёў воз, павозачка Аляшова*, sln. *rimska kola, nebeški voz*, srb. *Насрадинова кола*.

Protože se hvězdy v souhvězdí Plejád nacházejí blízko jedna druhé, vznikla pojmenování s významem ‘kupka, hromádka’ a ‘řešeto, sito’.

Sémantický typ ‘dráha’ je univerzální pro Mléčnou dráhu. Stejná idea cesty, ale s jiným obsahem je představena v nominaci ‘ptačí dráha’ (br. *гусиная дарога, жураўліная дарога*, p. *droga ptasia*). V některých pojmenováních se Mléčná dráha srovnává s pásem (p. *pas niebieski*), ulici (r. *улиця*), slámou (sln. *kumova slama*).

S Plejádami a s Velkým vozem se pojí číslo 7, protože zde pouhým okem lze rozlišit 7 hvězd (stp. *siedem gwiazd*). K Orionu se vztahuje číslo 3 : v tomto souhvězdí je nejdůležitější především jeho Pás skládající se ze tří hvězd stejné jasnosti (p. *trzi siostry, trzi króle*, sln. *tri palce, trije kralji*).

Opozice ‘ranní – večerní hvězda’ zachycuje čas východu a západu Venuše: jako ranní hvězdu ji lze vidět do východu slunce (*jitřenka*), jako večerní po západu slunce (*večernice*).

Polárka se v mnoha jazycích představuje jako nehybný střed hvězdné oblohy, srov. srb. *некретница*, r. *кол, прикол, небесный кол, стожар*. Vždy ukazuje přesně na sever, odsud jsou pojmenováni jako *severka*.

2. Astronyma odrážejí hospodářské vztahy, "životní, běžné" osvojení oblohy. V slovanských jazycích jsou široce zastoupeny zemědělské motivy, srov. názvy zemědělského nářadí v pojmenováních Orionu: blh. *ралицата, ралото*, mk. *рало*, ukr. *ченица*, r. *кучица, грабли*, sln. *grablje, grablice* aj. S Orionem je spojena představa o nebeské senoseči a sekáčích na celém slovanském území, srov. č. *kosa, kosy*, br. *касцы*, ukr. *косарі, коси*, r. *косару*, sln. *kosci* apod. Hvězdy tvořící Orionův meč se v polských dialektech nazývají *ubieraczki, grabacze, odbieraczki*, tzn. vystupují jako pomocníci na senoseči.

3. Názvy hvězd a souhvězdí zachovávají prvky starých kosmogonických představ. Mytologizované vědomí starověkého člověka spojovalo hvězdy se jmény pohanských bohů a duchů. Později podle takových modelů vznikaly nové s různými křesťanskými nebo zeměpisnými zmínkami, srov. p. *droga Jakuba, droga świętych*. Názvy, které se pojí s obrazy živočichů a lidí, často pocházejí z archaické kosmologie mýtů s jejich zoomorfní a antropomorfní interpretací hvězdné oblohy. Např. jméno *baby* je spjato se starou představou o hvězdách jako o duších předků přenesených na oblohu. Názvů **dědъ* a **baba* se široce využívalo v slovanských jazycích pro označení zemřelých předků. Pojmenování Mléčné dráhy jako ‘dráhy duší’ je také spjato s představou, podle které duše mrtvých odlétají na oblohu. Tento starý sémantický typ později dostal křesťanskou interpretaci, srov. p. *droga do rajy, droga do zbawienia, droga świętego Eliasza* apod.

Všechny tyto typy motivace lze podrobněji prozkoumat v pojmenováních Plejád v slovanských jazycích a dialektech.

Plejády jsou skupina hvězd v pomezím pásnu souhvězdí Býka. V něm je 6-7 hvězd viditelných pouhým okem, mezi kterými se vyčleňuje jedna nejjasnější hvězda. Obvykle se s Plejádami, jako i s Velkým vozem spojuje číslo 7. Je dobře známa magická role sedmičky v kosmogonii: ve všech civilizacích je sedmička spjata s jedním významovým kontextem – je to čas, vesmír, cykličnost životních procesů. Velice důležitá zvláštnost Plejád spočívá v tom, že Plejády nejsou vidět během celého roku. Plejády pravidelně mizejí a pravidelně vycházejí na obloze. Jejich cyklický návrat udělal z Plejád velmi důležitý časový orientační bod.

S první zmínkou o Plejádách se setkáváme v čínských pramenech z r. 2357 př. n. l. (Allen 1963, s. 392). V slovanském systému Plejády zaujímají zvláštní postavení jako "zemědělské souhvězdí". Východ Plejád na obloze je spojován se zemědělskými pracemi: podle výšky východu Plejád a jasnosti jejich hvězd je předpovídána budoucí úroda. Srbové se domnívají, že Plejády signalizují začínající léto (Јанковић 1951, s. 142), srov. také lat. název Plejád *vergiliae*, tj. 'jarní', protože Plejády vycházejí v květnu. Podle polohy Plejád se také určuje noční doba (Szyfer 1969, s. 56).

Knižní název *Plejády* se pojí s řeckou mytologií. V řeckém bájesloví jsou Plejády Atlantovy dcery. Když je lovec Orion pronásledoval, byly proměněny nejprve v holubice a pak ve hvězdy. Mýtus odráží reálný obraz hvězdné oblohy, na níž se souhvězdí Orion skutečně pohybuje za Plejádami. Název *Plejády* bývá spojován s řec. *πέλιαια* 'divoký holub'. R. Allen uvádí jako příbuzné řec. *πλειος*, *πλέως* 'plný' (nebo v pl. 'mnoho'), což se dobře shoduje s hebrejským názvem Plejád *kīmāh* (Allen 1963, s. 395). Podle H. Friska je řec. *Πλειάδες* slovo temné (Frisk II, s. 555).

Slované spojují s Plejádami následující motivy:

1. Na celém slovanském území je známo přirovnání souhvězdí kuřátkům nebo slepic s kuřátky. Toto pojmenování se vyskytuje ve všech slovanských jazycích a dialekttech: br. *курачке* (Сл. п.-з. 2), ukr. *квочка* (Гринч. II), r. *курица с цыплятами* (СРНГ 16), p. *kwoka*, *kwoczka*, *kura*, *kwoka z kurczętami* (Kupiszewski 1974, s. 98), č. *kuřátka*, *kvočna s kuřátky* (PS II), slk. *kuriatka* (SSJ I), hl. *kurjatka* (Řez.), sln. *kura s piščeti*, *kokoška*, *kvočka*, *kokla*, *kvokača* (Matičetov 1972, s. 66), srb. *квочка с пилићима* (Јанковић 1951, s. 141), mk. *квачка* (PMJ I), blh. *квачката*, *квачката с пиленцата*, *клочката*, *кокошката с пиленцата* (Koseska 1972, s. 88). Název 'kuřátka' a jeho varianty je nejrozšířenější nejen u Slovanů, ale i v Evropě, Asii a také v Africe. Četné příklady uvádějí M. Nilsson (1920, s. 118-119), K. Moszyński (1967, s. 40-41), M. Gładyszowa (1960, s. 25-26). S čím je spojena taková popularita? Co je to – genetická jednota, typologická podobnost nebo přejímání obrazu? Odpověď na tuto otázku je dost těžké. Diachronní interpretace se komplikuje tím, že astronoma jsou zvláštní pojmenování, která upřednostňují nikoliv přímé přejímání, ale spíše

kalkování. Rozšíření nominace v evropských jazycích je spíš znamením aktivních kulturních vztahů než společného původu. Ve slovanských památkách se název objevuje dost pozdě: ve staré češtině např. v 15. st. (Geb. II), ve staré polštině v 16. st. (Kupiszewski 1974, s. 98). Pravděpodobnost přejímání obrazu pro název ‘kuřátka’ je dost vysoká. Můžeme připomenout ještě jeden velmi populární obraz ‘vůz’ - pojmenování Velkého vozu. Existuje názor, že tento obraz vznikl v Přední Asii, potom byl přijat Řeky a Římany a odsud byl přenesen do jiných evropských jazyků (Никонов 1973, s. 375).

2. Pojmenování, které pochází z psl. **vols-/vels-*, je známo ve východoslovanských a jihoslovanských jazycích: br. *валасажар* (Бяльк., Сл. п.-з. 1), *валасазар* (Тур. 1), *вісыжар* (Бяльк.), *валоскі, валосны* (ЭСБМ 2), ukr. *волосожар* (Гринч. I), г. *весожары, висожары, волосожары, волосыня, восожары* (СРНГ 4), sln. *lašiči, vlašiči* (Matičeto 1972, s. 66, 67), srb. *влашићи* (Јанковић 1951, s. 139), mk. *власи* (РМЈ I), blh. *власите, власците, влашковите, влашковци* (Koseska 1972, s. 86), str. *власожелици, власожелиць* (Срезн. I). Existuje několik etymologických interpretací. Např. v bulharském etymologickém slovníku se *власите* a podobné jihoslovanské tvary pojí s keltským etnonymem, které později bylo přeneseno na románský národ (БЕР I, s. 163-164). Avšak jihoslovanská pojmenování jsou geneticky spjata s východoslovanskými. Tady máme příklad pozdní kontaminace *влас* a *влах*.

Druhá etymologie spojuje tento název se sémantickým typem ‘vlasy’ (Фасмер I, s. 343; Преобр. I, s. 93; Skok III, s. 609). Opírá se při tom o varianty jako *валоскі, волосыня* atd. Poprvé se s názvem *волосыни* setkáváme v památce z r. 1470: *волосыни да кола въ зорю вошли, а лось головою стоить на востокъ* (Срезн. I, s. 295). V zásadě můžeme formulovat otázku jinak: jde o motiv primární nebo sekundární? V podstatě ztráta motivovanosti pojmenování mohla dát impuls k pochopení skupiny hvězd jako pramenu vlasů. Podobný obraz je známý i v západoslovanské tradici, srov. stč. *štětnice, štětky* ‘Plejády’ (Kott III) a také hl. *čečeranc* ‘Plejády’, které souvisí se stč. *čečeřiti, čečeraty*, dále s lit. *keke*, lot. *kekars* ‘štětka’ a interpretuje se jako skupina hvězd podobající se štětkci (Schuster-Šewc I, s. 109). Reduplikace kořene hl. *čečeranc* dovoluje předpokládat, že jde o expresivní pojmenování. Některé východoslovanské paralely podporují spojení se sémantickým typem ‘vlasy’, srov. br. dial. *чычыра, чэчки* (Сл. п.-з. 5), г. dial. *чичары, чачары* ‘kštice’ (Добр.).

Další etymologie neodporuje předcházející. To je mytologická motivace pojmenování spojující Plejády s kultem slovanského pohanského boha Velesa (Святский 1961, s. 88, Пыр 1971, s. 154-155). Důležitým atributem Velesa, jak je známo, byly vlasy – srst. Je zajímavé, že svátky věnované Velesovi se vztahují k jaru, tj. k době, kdy vycházejí Plejády (Топоров 1961, s. 22). Víra ve Velesa v křesťanském období se proplétá s kultem svatého Vlasije, což vysvětluje existence tvarů jako *велес – волос – влас*. Tento název Plejád chybí v západo-

slovanských jazycích. Možná to je spojeno s přechodem jména slovanského boha na nižší úroveň, srov. stč. *veles* ‘čert’ (MSS). Tvar *волосожары* je výsledkem kontaminace s názvem *стожары*. Ještě jedno existující vysvětlení – *волосожары* je účes u vdaných žen – bab, odsud jsou synonyma *волосыни*, *бабы* (Иванов - Топоров 1974, s. 50).

Je jasné, že právě ztráta motivovanosti byla zdrojem různých kontaminací: název souhvězdí má být motivovaný, je to svérázný orientační nástroj pomáhající najít souhvězdí na obloze. Např. slovinské názvy *lastovice*, *lastvice*, *vlastovce* (Matičeto 1972, s. 66, 67) vznikly jako výsledek ztráty motivovanosti staršího tvaru *vlašiči*. Fonetická podobnost způsobila sjednocení s vlašťovkami, srov. sln. *lastovica* ‘vlašťovka’.

3. Další pojmenování Plejád je známo ve východoslovanských a jihoslovanských jazycích: br. *стажары* (ТСБМ 5), r. *стожары* (Даль IV, s. 326), blh. *стожару* (Ковачев 1914, s. 22), mk. *стожеру* (РМЈ 3), ch. *страженјчици*, *стражари*, sln. *stožerčiči* (Matičeto 1972, s. 67). Ukr. *стожар* má význam ‘souhvězdí’. *Stožary* jako i jiná astronyma se mohou užívat pro označení různých objektů hvězdné oblohy, např. v ruských a běloruských dialektech označují Plejády a Velký vůz, v ruských nářečích ještě i Polárku (Сцяшк., Даль IV, s. 326). Název pochází z psl. **stožarъ* ‘kúl uprostřed stohu’. Lexém **stožarъ* je samozřejmě praslovanského původu. Avšak motiv, který je základem nominace, má analogie v jiných jazycích. Idea kola nebo hřebíku je známa především turkotatarským jazykům, v nichž je to název Polárky, jediné nehybné hvězdy na celé hvězdné obloze. Odsud je motiv kola, k němuž jsou připoutaní koně, srov. v ruských dialektech názvy Polárky: *кол*, *прикол*, *небесный кол*, *стожар* (СРНГ). Možná i Slované původně nazývali Polárku jménem **stožarъ* jako jediný nehybný střed otáčení hvězdné oblohy. Je zajímavé, že Rumuni v některých oblastech nazývají Polárku slovanskou přejímkou *steajeru* (Moszyński 1967, s. 26). Po ztrátě přesných představ o hvězdné obloze se název **stožarъ* rojí s různými souhvězdími a především s Plejádami (v neposlední řadě zde svou roli zřejmě sehrála kontaminace s pojmenováním na základě psl. **vols-*). Tedy slovanská zvláštnost pojmenování nevylučuje možnost přejímání obrazu. Turkotatarský vliv není vyloučen tím spíš, že tento název chybí v záposlovanských jazycích, které měly minimální východní vliv.

4. Název *baby* je známý v záposlovanských a východoslovanských jazycích: str. *бабы* (Срезн. I, s. 37), r. *бабы* (Даль I, s. 33), ukr. *бабу* (Гринч. I), p. *baby*, *babki* (Kupiszewski 1974, s. 95), č. *báby* (PS I), hl. *baby* (Pfuhl), dl. *baby*, *babki* (Muka I), sem patří i p. *panny* (Kupiszewski 1974, s. 97). Název souhvězdí jako skupiny žen není izolovaný. Plejády dost často srovnávají se skupinou lidí (chlapci, děti, ženy, muži). Hodně příkladů z Ameriky, Austrálie, Evropy a Afriky uvádějí M. Nilsson (1920, s. 119, 121) a M. Gładyszowa (1960,

s. 20-21). Existence takových názvů v geneticky odlišných jazycích lze vysvětlit typologickou podobností. Většina národů má představu, že hvězdy jsou lidské bytosti nebo bohové přenesení na oblohu. Tento název souvisí s kultem předků. Příbuzenských termínů **baba* a **dědъ* se v slovanských jazycích užívá jako pojmenování zemřelých předků, srov. br. *дзяды* (ТСБМ 2), ukr. *дiду* (Гринч. I) ‘předci’, r. *дед* ‘domácí skřítek’, *бабка* ‘duch předka’ (СРНГ 7, 2), č. *děd* ‘hospodářiček’ (PS I) atd. Předpokládá se, že i název souhvězdí je spjat s představou, že jsou to duchové předků, kteří se proměnili v hvězdy, srov. ještě r. *баба* ‘mytologická bytost přinášející živou vodu’ (СРНГ 2), č. *baby* ‘mraky’ (PS I). Je zajímavé také srovnání s názvem spojeným s pohanským bohem Velesem, který v slovanské mytologii má vztah ke kultu předků. V polských dialektech je ještě název *dziadki*, *dziady* ‘skupina hvězd’ (Kupiszewski 1974, s. 109), který možná vznikl jako opozice k pojmenování *babki*.

5. ‘Řešeto’ je další sémantický typ. Je známý ve dvou lexikálních variantách: br. *сiмка*, *сiмцо*, *решата* (Сл. п.-з. 4), r. *решето*, *решетка*, *сiмо* (Рут 1975, s. 19), p. *sito*, *sitko*, *sitco* (Kupiszewski 1974, s. 99). Představa o Plejádách jako o řešetě je známa v baltských a ugrofinských jazycích, srov. lot. *sietins*, maď. *fiastyúk*, fin. *seulaset*. Rozšíření pojmenování v pásmu kontaktu slovanských jazyků s pobaltskými dovoluje interpretovat sémantický typ ‘sító’ jako výpůjčku.

6. Obvykle se s Plejádami pojí číslo 7. V tomto souhvězdí lze vidět 7 hvězd. U Srbů např. existuje představa o Plejádách jako o sedmi bratřích (Янковић 1951, s. 139). Avšak jsou údaje i o větším počtu hvězd, srov. br. *сiмца 9 и 12 зорачак* (Сл. п.-з. 4), sln. *devet angeljnov* (Matičetov 1972, s. 65). S Plejádami však je spjata právě číslo 7 v různých kulturních tradicích a v různých časech (Nilsson 1920, s. 116, 122, 138; Hirschberg 1929, s. 323; Рид 1960, s. 77). Ve Starém zákoně jsou dvě zmínky o Plejádách pod hebrejským jménem *kīmāh* (Iob 9,9; 38,31, Amos 5,8), což v kanonickém překladě zní jako ‘7 hvězd’ (Allen 1963, s. 393). V starších slovanských biblických textech se také setkáváme s názvem ‘7 hvězd’, srov. stp. *siedem gwiazd* (Kupiszewski 1974, s. 100), sln. *sedem zvezd* (Matičetov 1972, s. 66). V první ruské astronomické mapě je napsáno: *Плеяды – семь звезд* (1699) (Могилко 1961). Číslo 7 je výsledek typologické podoby, která byla v evropských jazycích v značné míře podpořena anticou a biblickou tradicí.

7. Další sémantický typ je známý v ruských a polských dialektech: r. *грудка*, *грудки*, *кучки* (СРНГ 7, 16), p. *gromadka*, *kupa*, *kupka* (Kupiszewski 1974, s. 100). Název je motivován zvláštností samého souhvězdí – hvězdy v Plejádách jsou umístěny blízko jedna druhé. Odsud je název ‘kupka, hromádka’.

8. Na ruském severu se užívají názvy *гнездо*, *птичье гнездо*, *утиное гнездо* (Даль I, s. 207; СРНГ 6). To jsou různé varianty jednoho a téhož obrazu. Zde je

zřejmý vliv samojedských jazyků, ve kterých je motiv 'hnízda' velmi populární, srov. *нябы сарню* 'kachní vejce', *кондику* 'kachní hnízdo' (Plejády) (Рут 1975, s. 19).

9. Nejznámější slovinský název Plejád jsou *gostosevci*. M. Matičetov uvádí 18 variant tohoto pojmenování v různých dialektech: *gostoževci*, *gostosejci* atd. (s. 65-66). Název je už u Dalmatina: *On dela Kulla na Nebi, inu Rimsko palico, inu Gostožerčiče* (1584). Nominace vznikla na základě pojmů *gostota* 'hustota' a *sevci* 'rozsévači'.

10. Některé jedinečné názvy odrážejí zoomorfni interpretaci hvězdné oblohy, např. dl. *wojcki* (Muka II), p. *owieczki*, *kaczka* (Kupiszewski 1974, s. 99).

Náboženský motiv je představen v r. *Моисеевы пальчики, Петровы ключи* (Рут 1975, s. 9), stp. *tamki Jowiszowe* (Kupiszewski 1974, s. 100).

Slovníky:

Frisk – Frisk, H.: Griechisches Etymologisches Wörterbuch. Bd. I-III. Heidelberg 1960-1971.

Geb. - Gebauer, J.: Slovník staročeský. D. I-II. Praha 1970.

Kott - Kott, F. Česko-německý slovník. D. I-VII. Praha 1878-1893.

MSS - Bělič, J. - Kamiš, A. - Kučera, K.: Malý staročeský slovník. Praha 1978.

Muka - Muka, E.: Słownik dołnosersbskeje rěcy a jeje narěcow. I-II. Praha 1921-1928.

Pfuhl - Pfuhl, Ch.T.: Łužiski serbski słownik. Budyšin 1866.

PS - Příruční slovník jazyka českého. I-VIII. Praha 1935-1957.

Rěz. - Rězák, F.: Němsko-serbski wšowědny słownik hornjołužiskeje serbskeje rěče. Budyšin 1987.

Skok - Skok, P.: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knj. I-IV. Zagreb 1971-1974.

SSJ - Slovník slovenského jazyka. D. I-VI. Bratislava 1959-1968.

Schuster-Šewc - Schuster-Šewc, H.: Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache. Probeheft, Bautzen 1972.

БЕР - Български етимологичен речник. Т. 1-. София, 1971ff.

Бяльк. - Бялькевич, К.: Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны. Мінск, 1970.

Гринч. - Гринченко, Б. Д.: Словарь украинского языка. Т. I-IV. Киев, 1907-1909.

Даль - Даль, В.: Толковый словарь живого великорусского языка. Т. I-IV. СПб., 1903-1909.

Добр. - Добровольский, В. Н.: Смоленский областной словарь. Смоленск, 1914.

- Преобр. - Преображенский, А.: Этимологический словарь русского языка. Т. 1-2. Москва, 1910-1914.
- PMJ - Димитровски, Т. - Корубин, Б. - Стаматоски, Т.: Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања. Ред. Б. Конески. Т. 1-3. Скопје, 1961.
- СРНГ - Словарь русских народных говоров. Вып. 1-. Л.-СПб., 1965ff.
- Сл. п.-з. - Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча. Т. 1-5. Мінск, 1979-1986.
- Срезн. - Срезневский, И. И.: Материалы для словаря древнерусского языка. Т. I-III. СПб., 1893-1903.
- Сц. - Сцяцко, П.: Дыялектны слоўнік (з гаворак Зэльвеншчыны). Мінск, 1970.
- Сцяшк. - Сцяшковіч, Т. Ф. Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці. Мінск, 1972.
- Фасмер - Фасмер, М.: Этимологический словарь русского языка. Т. I-IV. Москва, 1964-1973.
- ТСБМ - Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 1-5. Мінск, 1977-1984.
- ЭСБМ - Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 1-. Мінск, 1978ff.
- Тур. - Тураўскі слоўнік. Т. 1-5. Мінск, 1981-1987.

Literatura:

- ALLEN, R. N.: Star Names: Their Lore and Meaning. New York 1963.
- GLADYSZOWA, M.: Wiedza ludowa o gwiazdach. Wrocław 1960.
- HIRSCHBERG, W.: Die Plejaden in Afrika und ihre Beziehung zum Bodenbau. Zeitschrift für Ethnologie. Bd. 61, 1929, s. 321-337.
- KOSESKA, V.: Bułgarskie słownictwo meteorologiczne na tle ogólnosłowiańskim. Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1972.
- KUPISZEWSKI, W.: Polskie słownictwo z zakresu astronomii i miar czasu. Warszawa 1974.
- MATIČETOV, M.: Slovenska ljudska imena zvezd in predstave o njih. In: Anzeiger für Slavische Philologie. Bd. VI. Wiesbaden 1972, s. 60-103.
- MOSZYŃSKI, K.: Kultura ludowa Słowian. T. II. Kultura duchowa. Cz. 1. Warszawa 1967.
- NILSSON, M. P.: Primitive Time-Reckoning. Lund 1920.
- SZYFER, A.: Tradycyjna astronomia i meteorologia ludowa na Mazurach, Warmii i Kurpiach i jej współczesne przeobrażenia. Olsztyn 1969.
- ИВАНОВ, В.В. - ТОПОРОВ, В. Н.: Исследования в области славянских древностей. Москва, 1974.
- ЈАНКОВИЋ, Н.: Астрономија у предањима, обичајима и умотворинама Срба. Београд, 1951.

- КОВАЧЕВ, Й.: Народна астрономия и метеорология. Сборник за народни умотворения и народопис. Кн. XXX. София, 1914.
- МОГИЛКО, А. Д.: О звездных картах и атласах, изданных в России и в СССР. In: Историко-астрономические исследования. Вып. VII. Москва, 1961, с. 147-180.
- НИКОНОВ, В. А.: Космонимия Поволжья. In: Онгомастика Поволжья. Материалы III конференции по ономастике Поволжья. Уфа, 1973, с. 373-381.
- РИД, А.В.: Мифы и легенды страны маори. Москва, 1960.
- РУТ, М. Э.: О происхождении русского названия Волосожары (Плеяды). In: Вопросы топониматики. № 5. Свердловск, 1971, с. 154-155.
- РУТ, М. Э.: Русская народная астрономия и ее связи с астрономией других народов СССР. АКД. Томск, 1975.
- СВЯТСКИЙ, Д. О.: Очерк истории астрономии в Древней Руси. In: Историко-астрономические исследования. Вып. VII. Москва, 1961, с. 71-128.
- ТОПОРОВ, В. Н.: Фрагмент славянской мифологии. In: Краткие сообщения Института славяноведения. Вып. 30. Москва, 1961, с. 14-32.